

Slavonic Dances- op. 46, no.1 By Antonin Dvorak

ריקודים סלאביים – אופוס 46, מס' 1
מאת: אנטונין דבוז'ק

רקע ליצירה:

דבוז'ק וסמטנה – מלחיני לאום ועם

דבוז'ק (1841-1904) נחשב למלחין שהצליח להגיע למעמד של "מלחין לאומי", בדומה לסמטנה (1824-1884) המבוגר ממנו בכמעט 20 שנים. שני המלחינים הצליחו לבטא בעזרת עולם הצלילים את רוח העם והמולדת הבוהמית לה הם השתייכו; יחד עם זאת, היה בין שני המלחינים הבדל חשוב- סמטנה הוא מלחין לאומי במלוא מובן המילה ("לאומן"), והמוזיקה הסימפונית שלו ברובה מוקדשת למולדתו ולפיאור שמה (כמו 6 הפואמות הסימפוניות שלו המכונות "מולדתי"). היצירות התזמורתיות של סמטנה מתבססות לרוב על אגדות בוהמיות, ומשולבות בהן שירי תהילה לעבר המפואר וליופייה של המולדת. סמטנה במובן זה הוא מלחין השואף לעורר ולפאר רגשות של לאומיות שהיו כה מקובלים באירופה דאז.

דבוז'ק בניגוד אליו, שאב את החומרים המוזיקאליים שלו מהעממיות הבוהמית, כך שהוא קלע בלחניו היישר לרוח הפולקלור העממי. יש האומרים שגם לאחר שחקר את "העולם החדש", ושילב ביצירותיו מלודיות אמריקאיות, עדין ניתן למצוא בלחניו לא מעט יסודות בוהמיים. יכולתו ליצור מוזיקה "גבוהה" הקרובה ברוחה לרוח הבוהמית העממית, הכניסה אותו לפנתאון המלחינים הלאומיים. נהוג להשוות בין שפתו המוזיקאלית של דבוז'ק לזו של יוהאנס ברהאמס, וניתן למצוא לא מעט נקודות השקה בין שני היוצרים (וגם בין האישים). נקודות החיבור בניהן רבות, אך די לציין ששניהם נטו לתזמור רחב היקף ולמתיקות מלודית ביצירות הגדולות, עם נטייה לשימוש יצירתי במנגינה העממית.

"ריקודים סלאביים"

דבוז'ק כתב בסך הכל שתי סדרות של "ריקודים סלאביים" (8 ריקודים בכל סדרה), כשהסדרה הראשונה הייתה להצלחה מסחררת מיד עם כתיבתה (1878). הריקודים הסלאביים של דבוז'ק מבטאים בצורה יוצאת דופן איזושהי רוח ציכית עממית, על אף שכמעט ולא משולבים בהם לחנים עממיים כלשהם. ריקודים אלה הולחנו במקור לפסנתר ב-4 ידיים ועובדו לתזמורת סימפונית מיד לאחר מכן בהזמנתו של המוציא לאור הברלינאי זימרוק. מדובר באותו מוציא לאור שזכה להצלחה מסחררת עם ה"ריקודים הונגריים" של ברהאמס, והוא קיווה שגם הריקודים הסלאביים "יכבשו" את הקהל בצבעוניות, באקזוטיקה ובפשטות העממית שלהם. עבודתו של דבוז'ק לא הכזיבה, והקהל האירופי אכן הלך שבי אחר סגנון זה

(היצירות זכו להצלחה בגרמניה, בפריז, בלונדון ואפילו בניו-יורק). בעקבות ההצלחה, אותו מוציא לאור מיהר לבקש מדבז'יק לכתוב סדרה נוספת של 8 ריקודים. דבז'יק לא מיהר להיענות לבקשה מתוך שאיפתו ליצור מוזיקה רצינית, אך ב-1886 יצאה הסדרה השניה של הריקודים (שהיו בה השפעות סלאביות חוץ-צ'כיות רבות).

יש לציין שכמעט כל הסדרה הראשונה של הריקודים מבוססת על לחניו של דבז'יק, ולכן זו יצירה העונה למונח "פולקלור מדומה" (יצירה מקורית שנדמה כאילו נלקחה מן הפולקלור, מאחר והיא נשמעת עממית באופייה). יצירות רבות נכתבו ברוח זו, והן לרוב "קולעות" לרוח העממית, אך המנגינות כולן הן פרי דמיונו של המלחין. אחד מחלוצי המוזיקה הישראלית לדוגמא, בוסקוביץ, נחשב אף הוא למלחין שיצר פולקלור מדומה.

ניתוח מבנה היצירה:

האווירה ביצירה היא קלילה וריקודית, והיא מנוגנת בטמפו מהיר מאוד. ניתן לזהות את הנושאים המוזיקאליים בבירור רב, כשהם מחולקים לשלוש חטיבות במבנה של א,ב,א:

-חטיבה ראשונה (A) - בעלת אופי חגיגי וסוער

-חטיבה שניה (B) - בעלת אופי ריקודי וקליל

-חטיבה אחרונה (A') - חוזרת כמעט במדויק על זו הראשונה

חטיבה A

חטיבה זו בנויה משלושה משפטים מלודיים שהם לרוב סימטריים למהדרין (8 תיבות). המשפטים המוזיקאליים מופיעים בסדר הבא: A1, A3, A2, A1. משפט A1 שמופיע בדו מז'ור חוזר פעמיים. המשקל הוא אומנם שלושה רבעים, אך האוזן שומעת מקצב מיוחד וחמקני של שלושה חצאים (3 על 2):

הדגש של החלוקה הפנימית של שלושה חצאים מופיע היטב בתפקידם של כלי ההקשה שמנגנים ממש לפי מקצב זה :

Piatti
Gran Cassa
Triangolo

משפט A2 מופיע בלה מז'ור והוא חוזר פעמיים. המקצב המשולש מופיע הפעם באופן ברור :

A3 הוא למעשה וריאנט על המשפט הראשון , כך ששוב ניתן לחוש בהדגש הפוך של שלושה חצאים (3 על 2) :

המשפט בסיומו נכתב במינור, מוערך בכמה תיבות נוספות, וחוזר למז'ור המוכר כהכנה מתוחה לקראת החזרה ל- A1 בתזמור מלא ועוצמתי. בסיומו של המשפט נכתב מעין זנב דועך עד המעבר המפתיע לחלק B, בו יש עצירה מוחלטת של הנגינה ונפילה באוקטבה:

The image shows a woodwind section of a musical score. The instruments listed are Fl. picc., Fl., Ob. I. II., Cl. I. II. C, and Fag. I. II. The score includes dynamic markings such as *ff* and *p*, and a specific instruction for the Clarinet: "muted in A". The notation includes various note values, rests, and articulation marks.

B חטיבה

חטיבה זו בנויה משני משפטים מוזיקאליים (B1 ו-B2) החוזרים על עצמם לסירוגין בכלים שונים (לרוב מתקיימים חילופים בין כלי העץ לויולות).
 סדר הופעת הנושאים בחטיבה זו: B1 (כלי עץ), B1 בוריאנט (ויולות), B2 (חלילים), B1 (ויולות), B1 (טוטי), B2 (ויולות), מעבר ל-A. B1 הפותח הוא בעל אופי מאוד ריקודי וסימטרי (16 תיבות המתחלקות באופן ברור ל-8+8):

The image shows a string section of a musical score. It features four staves with rhythmic patterns and dynamics. The notation includes various note values, rests, and articulation marks. The score is marked with a 'B' and a '9' at the beginning, and a '17' at the end of the first three staves.

מיד לאחר מכן – 16 תיבות של וריאנט על B1 המופיע בוילדות באופן מובלע:

Musical score for Violins I and II, Viola, Violoncello, and Contrabass. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. The Violin I part starts with a *pp* dynamic and a *cresc.* marking. The Violin II part starts with a *pp* dynamic and a *cresc.* marking. The Viola part starts with a *f ben. marcato* dynamic and a *cresc.* marking. The Violoncello part starts with a *pp* dynamic and a *pizz.* marking. The Contrabass part starts with a *pp* dynamic and a *cresc.* marking. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

Continuation of the musical score for Violins I and II, Viola, Violoncello, and Contrabass. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. The Violin I part continues with a *cresc.* marking. The Violin II part continues with a *cresc.* marking. The Viola part continues with a *cresc.* marking. The Violoncello part continues with a *pp* dynamic. The Contrabass part continues with a *pp* dynamic. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings.

במשפט הבא - B2, המנגינה חוזרת לכלי העץ, ושוב כמשפט סימטרי לגמרי (אך עם שתי תיבות "זנב"):

Handwritten musical score for measures 110-113. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features four staves. The top two staves are for woodwinds, with the first staff marked *p dolce* and the second staff also marked *p dolce*. The bottom two staves are for strings, with the third staff marked *p secco* and the fourth staff also marked *p secco*. The music consists of melodic lines with slurs and chords, showing a symmetrical structure.

Handwritten musical score for measures 114-117. The score is in G major (one sharp) and 4/4 time. It features four staves. The top three staves are for woodwinds, and the bottom staff is for strings. The music continues the melodic and harmonic material from the previous system, maintaining the symmetrical structure.

מיד לאחר מכן שוב מתבצע חילוף מלודי ל- B1, והוא מופיע בוילות. חילופים אלה בין משפחות הכלים ימשיכו עד סוף חטיבה זו.

חטיבה A

המלחין חזר לסולם דו מז'ור כפי שהופיע בראשית היצירה. החזרה על החטיבה מדויקת עד מקום הדעיכה לקראת סופה של החטיבה. הדעיכה הפעם תהיה ארוכה יותר, ובסופה אזכור למשפט B1 שיחזור פעמיים, שסופו גרנד פינאלה בתזמור אדיר ועוצמתי של המשפט המוזיקאלי הפותח – A1.

פעילויות

תרגול האזנה:

בדומה ליצירות קליטות אחרות (דוגמת הרונדו של באך), גם יצירה זו מורכבת ממלודיות וחטיבות החוזרות על עצמן באופן כמעט מדויק לאורך היצירה. לאחר האזנה ליצירה ניתן להתמקד בנושא המרכזי (A1) ולהצביע על חזרתו יחד עם התלמידים. מה מאפיין אותו? מאחר והוא אינו דומה לנושא של באך שהיה קליל ומעודן, מה ניתן ללמוד על אופי הריקוד הסלאבי?

לאחר מכן ניתן להרחיב את פעילות ההאזנה ולהצביע על המקום בו מתחילה חטיבה B (לפני הכניסה לB ישנה הפסקה מפתיעה, וניתן לזהות את המעבר לחלק זה די בקלות). כדאי לבצע את אותו תרגיל עם החזרה לחטיבה A, שגם הכניסה אליה מאוד ברורה ומודגשת.

תרגול קצבי על כל חטיבה A של היצירה:

דבז'יק הופך את הדגשים הריתמיים והמלודיים מפעם לפעם לאורך חטיבה A. לקובצי התרגול הוכנס "קליק" המסמן את הדגשים הריתמיים והמלודיים של היצירה לאורך כל חלקה הראשון. בעזרת הרצועה המתרגלת ניתן לסמן יחד עם התלמידים את המקומות בהם מופיעים הדגשים השונים (עם מחיאות כף או הקשה על השולחן), ולאחר מכן ניתן שוב להדגיש את המקומות הנכונים גם בעזרת כלי נגינה.

לחילופין (או בנוסף), ניתן לחלק את הכיתה ל-3 קבוצות כך שכל קבוצה תתרגל אך ורק משפט מוזיקאלי אחד (ישנם שלושה משפטים ברורים בחטיבה A). ניתן לסמן לתלמידים את הדגשים הנכונים באופן גרפי:

לאחר התרגול של כל קבוצה על "יבש", ניתן לבצע יחד עם הרצועה המתרגלת. ניתן לבצע את התרגול בעזרת תיפוף על הגוף בשלב הראשון, ולאחר מכן להיעזר בשלושה סוגים של כלי נקישה בהתאם לחלוקת המשפטים המוזיקאליים. לאחר הנגינה עם הקובץ המתרגל, ניתן לנסות לנגן עם התלמידים עם ההקלטה הרגילה, כך שהקובץ המתרגל ישמש רק כפיגום לקראת התזמור עם היצירה עצמה.

תרגול האזנה ל- חטיבה B

חטיבה B מאופיינת במשחק של חילופי סקציות וחילופי משפטים מוזיקאליים באופן הבא (ראו לעיל גם בניתוח): B1 (כלי עץ), B1 בווריאנט (ויולות), B2 (חלילים), B1 (ויולות), B1 (טוטי), B2 (ויולות), מעבר ל A. המשפטים המוזיקאליים מאוד סימטריים, לרוב יהיו פריודות ברורות של 8+8 (בדומה למשפטים המוזיקאליים ב A), וקל לעקוב אחר השינויים.

בהאזנה ראשונה כדאי לזהות את החילופים המלוודיים שבין הסקציות. אני מציע לרשום על הלוח את סדר הופעת הנושאים, ויחד עם התלמידים לגלות מתי מתבצעים החילופים. ניתן לבקש מהתלמידים להרים ידיים בעת חילוף נושא, או הרמת ידיים לסירוגין כך שכל יד תסמן קבוצת כלים אחרת. אפשרות נוספת – חלוקת הכיתה לשתי קבוצות, כך שכל קבוצה "אחראית" על סקציה שונה. כשינגנו כלי המיתר קבוצה אחת "תנצח", תנופף במטפחת או תעמוד, וכשכלי הנשיפה ינגנו כך תנהג גם הקבוצה השנייה.

שימו לב שבדיסק מצויה רצועה בה ההתחלה היא מחטיבה B, כך שיהיה נוח לחזור כל פעם לתחילת החטיבה.

אפשרות נוספת לאותה תרגולת ניתן ליצור בעזרת תזמור מעודן: חלוקת הכיתה לשתי קבוצות, וחלוקת שני סוגי כלי נקישה עדינים (מרקס ופעמוני-יד למשל). כל קבוצה תהא "אחראית" על הסקציה שלה, ותצטרף בנגינה יחד עם ההקלטה. על הקבוצות יהיה לעקוב היטב אחר חילופי הסקציות, ולכן כדאי לעשות זאת תוך כך שהם רואים את סדר החילופים על הלוח.

ריקוד במעגל לפי חטיבה A

מאחר ומדובר ביצירה ארוכה יחסית ובעלת חזרות מרובות, בחרתי להמליץ על ריקוד מעגלי אך ורק בחלק A הפותח (דקה ועשרים שניות):

- ריקוד על קו מעגל, כך שגביהם של התלמידים אחד אחרי השני. **במשפט המוזיקאלי A1**, הולכים שני צעדים קטנים ומדלגים את הצעד השלישי. חוזרים על צעדים אלה ארבע פעמים ומחליפים כיוון (עם החזרה על המשפט המוזיקאלי).
- במשפט מוזיקאלי A2** ממשיכים במעגל **בצעידה איטית** המדגישה את הפעמה הראשונה של כל תיבה (לפי דגש של שלושה רבעים).
- במשפט מוזיקאלי A3** נכנסים לתוך המעגל **ברקיעות הרגליים** התאם לדגשים שבמנגינה (דגשים). בצעידה אחורנית מבצעים שוב את אותם דגשים כשהמשפט המוזיקאלי חוזר. בדגשים האחרונים מסתדרים שוב אחד אחרי האחר. חזרה על צעדי המשפט המוזיקאלי A1.

הצעה להמשך פעילות זו (המשך עבודה תנועתית גם בחטיבה B) :

בסיום חלק A ישנו מעבר מפתיע שנשמע כמו נפילה או ישיבה פתאומית. ניתן להורות לילדים לשבת מיד עם השמע אות זה ולחלקם לשתי קבוצות מבעוד מועד. קבוצה אחת תרים ידיים או תנופף במטפחות עם נגינת כלי הקשת והקבוצה השניה תעשה כן עם נגינת כלי הנשיפה. לפי הסדר הבא: כלי נשיפה (משפט B1), כלי קשת (B1), כלי נשיפה (B2), כלי קשת (B1), יחד (B1), כלי קשת (B2) מעבר ל-A.

לאחר מכן ניתן להקים את התלמידים ולחזור על ריקוד המעגל לפי חטיבה A, אך יש לשים לב שלקראת סוף החטיבה נכנס שוב משפט B1 שלא הופיע בחטיבה הראשונה. ניתן לקראת סוף החטיבה לאפשר תנועה חופשית עד לסיום הדרמטי.

נגינה בחליליות ובמטלופונים :

היצירה כתובה בסולם דו מז'ור, ולכן ישנה אפשרות לנגן יחד עם ההקלטה. עם זאת, ההקלטה מאוד מהירה ולכן כדאי לתרגל היטב יחד התלמידים. הנה המנגינות של חטיבה A בפישוטים קלים. ניתן לנגן עם **קובץ התרגול בו נשמע ליווי של פסנתר למלודיות העיקריות**. בנוסף, ניתן לצרף נגינת מטלופונים בהתאם לדגשים המלודיים והריתמיים שמופיעים לאורך כל החלק הראשון.

בשני העמודים הבאים מצורפים תווים עבור החליליות ועבור המטלופונים :

SLAVONIC DANCES

SLAVONIC DANCES תפקיד למטלופון

5

9 FINE

13

17

21

25

29

33

37 D.C. AL FINE

Handwritten annotations in Hebrew: נצח (above measure 21), נצח (above measure 33)

SLAVONIC DANCES תפקיד למטלופון

5

9 FINE

13

17

21

25

29

33

37 D.C. AL FINE